

מדינה יהודית בדרך

בס"ד, גליון מס' 33 ("מי בא" 236) – כ"ז אייר התשפ"ו

שמואל הנביא ויום שחרור ירושלים

הקדמה

ידוע כי כ"ח באייר הוא **יום פטירת שמואל הנביא** (ראו בש"ע או"ח סימן תק"פ, אם כי לפי מגילת תענית היה זה בכ"ט). ננסה לקשור זאת ל**יום שחרור ירושלים** בדורנו, במלחמת ששת הימים, ולראשית "שבוע המלכות" בספירת העומר. כבר דיברו בזה, אך כידוע "אין בית המדרש בלא חידוש".

מכונן המלכות בישראל

שמואל הוא האחרון בשופטים, והוא עצמו מכונן המלכות בישראל. בסוף תפילת-הודיית חנה אמו נאמר "ויתן עוז למלכו, וירם קרן משיחו", ובעצם על כך בקשה מתחילה ונדרה את נדרה בשילה: "...אם ראה תראה בעוני אמתך... ונתתה לאמתך **זרע אנשים** ונתתיו לה' כל ימי חייו וגו'. ופירשו חכמים: זרע המושח שני אנשים – שאול ודוד. אף קרוב לומר שעקרונה קשורה לכך: משהו בתוכה אינו מסכים להוליד ילד שישתלב במצב העגום של סוף עידן השופטים, ושל משכן שילה שבני עלי מנהלים אותו בשרירות לב כמתואר בכתוב, ואם ללדת – הרי זה רק זרע שפותח עידן חדש לגמרי.

גם **תפילה בהשתפכות נפש** היא חידוש של חנה, שכפי הנראה מחשדו של עלי כי שיכורה היא, לא היתה תופעה מופרת בימי שפוט השופטים – עידן "זכרי" בו אומרים למשתפך: למי אתה בוכה ומי אמור לקחת אחריות עליך? לך ותעשה משהו עם עצמך! ולפי דרכנו למדנו את הקשר (הפשוט במושגי חכמת האמת) בין תפילה לספירת המלכות, הנקבית, המקבלת ומתמסרת, ולדוד המלך "בעל התפילה" המובהק. כדברי חכמים "כל תפילתם של ישראל אינה אלא על בית המקדש", שיבוא הדוד-החתן לפקוד אותנו ולשכון בתוכנו, וכהקדמה לכך – על מלכות דוד שזהו עיקר ייחולו ומגמת פניו במלכותו.

ובכללות ניתן לומר שכל ספר שמואל הוא "ספר המלכות" וכינונה, המסתיים (כמודגש היטב בסוף ספר דברי הימים-א) בהכנות ל**מקדש** (שהוא וגלגוליו הנושא העיקרי של ספר מלכים).

ממוצע מחבר

ידוע כי כל ממוצע מחבר מכיל בתוכו את שני הצדדים המתחברים. לענייננו, שמואל הוא שופט המושח מלכים, אבל גם בשנים שמשח, "מלכו"-שואל ו"משיחו"-דוד, ניתן לראות את "מצב המעבר" בין העידינים. שואל כשמו הוא מלך זמני (החי על "זמן שאול", עד שיסתיים זמן השאלה), ואילו דוד זכה במלכות קבע וכסאו יהיה נכון עד עולם. וגם: שואל עלה (והושתל) בעקבות שאילת-בקשת העם שעלולה להשתנות, ואילו דוד עולה וצומח-לו בטבעיות מתוך העם ומתוך האירועים עד שמזהים אותו כמלך "עצמי", "מתמול שלשום" (ראו שמואל-ב ה,א-ב) – עצם-מלכותי שאין לו בטלה.

ושמואל עצמו היכן הוא עומד? עם מי-מבין השנים הוא מזוהה יותר? ברור למדי כי שואל הוא "הנפש התאומה" שלו. קודם כל הרי שמואל עצמו נקרא בשמו בפי אמו על שם שניתנה לה שאילתה ולכן לה' הוא מושאל ושואל לכל ימי חייו (שמואל-א א,כד-כה). ועוד: את שואל מושח שמואל בפומבי, ולא-בלי-התלהבות, ואף הוא רואה את מלכותו נמשכת בכל ימי חייו, ואילו את דוד הוא מושח בסתר, ואינו רואה את משיחתו מתממשת בחייו (אלא את היותו נרדף כל ימיו בידי שואל "שלו" ומגורש מנחלת ה'). לא עוד אלא שלדברי חכמים "קפצה זקנה" על שמואל ומת בקיצור ימים בכדי ש"לא יראה את מעשי ידיו (-מלכות שואל) בטלים בחייו", גם אם בעקבות כך לא יזכה לראות בעליית דוד!

ואף על פי ששמואל מתאכזב משואל על אי סבלנותו בהקרבת העולה בטרם הזמן ומודיע לו שממלכתו לא תקום (שמואל-א יג,ח-יד), ועוד יותר מכך על אי-השלמתו את החרמת עמלק (שם טו,יד-כט), ומאז הוא פורש מלראותו עד יום מותו (שם שם לה) – הרי הוא כאדם המתאבל על בנו יקירו הקרוב-לו-מכל-קרוב שהכזיב, וללא-ספק ממשיך הוא להתפלל עליו ו"להחזיק לו אצבעות", וחייו אינם חיים אם יתמוטט הבן לגמרי.

תחושת אשמה

יתר על כן, נראה שאבלו של שואל על שמואל, הוא בעצם אבולו על עצמו, המלווה בתחושה סמויה או גלויה שהוא הוא הגורם לכל השבר הזה, ולא רק בכך שנענה לבקשת העם והקדים להעמיד מלכות בטרם שהבשיל הזמן, אלא גם ובעיקר משום ספקנותו שלו מעיקרא אודות עצם הצורך במלך. הספקנות גורמת לתחושת זמניות וארעיות, וזה גופא הקרין על שואל ש"לא ילך עד הסוף" ותיכשל מלכותו. בהמשך לכך נכון לומר, שבעצם משיחתו את דוד לא היתה "לגופה", שהרי לא נתממשה בחיי שמואל, ודוד עצמו מעולם לא הזכיר אותה ולא בא מכוחה, אלא בכדי שישלים דוד את תפקידו של שואל במחיית עמלק, ואכן כל ימי שואל ושמואל דוד נודד בארץ הנגב ומוסר נפשו על מחיית עמלק, "ואיש ואשה לא יחיה דוד" (שמואל-א כז,יא) [וכילה כוחותיו על כך, עד שלא נותרה בו מנוחה הנדרשת לבנין המקדש שהוא משימה שלימה-לעצמה, וכך יש לפרש "דמים רבים שפכת", ודוק]. אבלו של שמואל על שואל (ומשיחתו את דוד) הוא אם כן תשובתו שלו, ובכך משלים הוא את דמות משיח בן יוסף אשר מחיית עמלק עיקר עניינו, כהקדמה למשיח בן דוד (ושואל לא עמד בה כי ידע שבכך הוא "מת", כלומר מסיים את תפקידו-מלכותו). וגם שמואל עצמו במו-ידיו משסף את אגג ההולך מעדנות (כלומר "יכול להוכיח" שהוא עצמו מעולם לא פגע אישית ביהודי, ושואל בעדינותו (וב"קוד האתי" שלו...)) אינו יכול לעמוד בפני טענה זו, ועל כך "יצתה בת קול ואמרה: אל תצדק הרבה", ואכמ"ל יותר).

אמנם את משיח בן דוד שעתיד לבנות בית מלכות ובית עולמים, המקים עולה של תשובה מאהבה, ולא רק ב"סור מרע", לא זכה שמואל לראות בעיניו.

מחיית עמלק לקראת מתן תורה

והנה שמואל שקול כמשה ואהרן ככתוב (בתהלים צט), אך מתוך האמור עולה כי גבר בו צד משה (שעצמות יוסף הצדיק עמו) שעניינו סור מרע, ואף הוא מרים ידיו בכדי שיהושע תלמידו (- משיח בן יוסף הראשון) יחלוש את עמלק ואת עמו לפי חרב. ואימתי היה זה? – בשבוע האחרון של אייר בו חנו ישראל ברפידיים ורפו ידיהם מפני ה**ספק** (גי' **עמלק** כנודע) אם יש ה' בקרבנו – מה שהוכרע בסיון בשכון ה' על הר סיני, ובהמשך במשכן בו אהרן עיקר, כי נשתתף עם העם בעגל, ולכך נבחר לכפר ולברר הכל בתשובה שלימה (כמבואר היטב בגליון הקודם), והוא גם יום ההילולא של דוד המלך שמת (ונולד) בחג השבועות כנודע [וגם שבועות נקרא בפי חז"ל בסוף מסכת מגילה "ראש השנה" כי בו נידונים על פירות האילן, ויש לדרוש "אילן" על המקדש, ה"מגדל" ה"גבוה מכל ארץ ישראל", ובו מתחילים להקריב מן הפירות החדשים במקדש. נמצא ששמואל הנולד בראש השנה של תשרי, בו יצא יוסף הצדיק מבית האסורים, לא הגיע לראש השנה של מקדש בשבועות, אך משלים הוא את ההכנה אליו בסוף אייר.

ולימינו אלה

כפי שדברנו לא פעם, אייר הוא לא במקרה "חדש המדינה" הנוכחית וחגיה, כי בו (על פי ספר יצירה) שולט חוש ההרהור החפשי-ממחוייבות בכדי לצאת מידי הספיקות ולקבל את התורה ברצון שלם ובבריאות הגוף והנפש. שמואל אם כן עדיין שייך ל(סופו של) עידן זה של ההכנה ומכח דמותו המאירה ביום הזה, נזכה כולנו גם היום (שעם כל ההבדלים והחילוקים, ברור לכל מבין ומעיין-בצדק שישנו קשר הדוק מאד בין המדינה-כצורתה-הנוכחית לבין מלכות שאול) לסיים את הכנותינו ולצאת מידי ספיקותינו וחששותינו ופחדינו (ואולי תופיע לנו לשם-כך דמות-מופת מעין שמואל הנביא, שגם תתן בנו עוז למחות את העמלקיות המודרנית עד רדתה), ולהחליץ בכל הכח אל מדינה יהודית ראויה לשמה שספר תורת-סיני על לבה, ובעקבות כך השראת שכינה בגילוי מופלא במקדש ה' ובלב כל אחד ואחד, לטוב לנו ולעולם כולו.

ולסיום, הערה בענין ירושלים

אם כי, כאמור, לא זכה שמואל לראות את דוד המולך בירושלים, ובודאי לא את המקדש, בכל זאת מצאנוהו (בשמואל-א יט, יח-יט) נפגש עם דוד ב**בניות ברמה** בהיותו בורח מעם שאול, ופירשו רבותינו שעסק עימו ב**בניו של עולם**, היינו במקדש שבירושלים, והורה כי אין ראוי שיבנה בשיא גובה העיר, אלא יש להנמיכו מעט מ"עין עיטם" (- היינו ממקום יציאת המים הבאים משם) וכך נאה לו, משום שנאמר על מקום המקדש שבחלק בנימין "ובין כתפיו שכן". ויש לשאול: מה ענין כל זה לזמן ולמצב דוד הבורח? ויש להשיב בדרך אפשר: דוד הבורח משאול ומושפל, מבקש משמואל לשחררו ממשחתו שבגללה הוא נרדף, כי במה טוב הוא משאול הגבוה וצדיק מכל העם?! והתשובה: היא הנותנת ולכך נבחרת – משום שפלותך ומכח ייסוריך, שכך נאה לו למקדש ולבעל תשובה השפל בעיניו!

זזהו "חסרונו" של שאול, הצדיק השלם שאין בו חסרון, אשר על כך אמר קהלת "יקר מחכמה ומכבוד סכלות מעט" ככתוב בספרים.

[ועוד הערה לסיום: שמואל שקול כמשה ואהרן בגוף אחד, וכן קרח שמזרעו בקש לאחד בתוכו את משה ואהרן, אכן מתברר כי דווקא "שבת אחים גם יחד", זה לצד זה, עושה את אהרן ומשה שקולים לגמרי ומתוקנים זה מזה בצדקות ובשפלות-רוח. אמנם במשיח העתיד אפשר שיוכללו שניהם יחד וייעשו לעץ אחד ממש (ומשום כך לא הזכיר הרמב"ם בחיבורו הגדול שני משיחים), אמנם יתכן שאליהו אשר הוא פינחס הכהן, הוא יהיה למשיח כאהרן למשה (ויתכן שהדבר תלוי בשאלה הנזכרת ברמב"ם אם יקדים אליהו למשיח, או יבוא לאחריו, וצריך עיון)].